

блемы их преодоления в контексте осуществления регуляторной реформы. С целью создания в Украине институциональной среды, благоприятной для бизнеса и безопасной для потребителя, обоснована целесообразность применения SMART-принципов, которые предусматривают, что политика дерегулирования экономики должна осуществляться на принципах налаженности, полезности, адаптивности, актуальности и прозрачности.

Ключевые слова: государственное регулирование экономики, политика дерегулирования экономики, лицензирование, техническое регулирование, регуляторная реформа, SMART-принципы политики дерегулирования.

Sienina A. A.

Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics

DEREGULATION POLICY OF THE ECONOMY IN THE SPHERE OF LICENSING AND TECHNICAL REGULATION

Summary

The competitiveness of the national economy depends on the ability of the state to form a transparent, simplified for subjects of economic impact, but effective in terms of protecting the rights, legitimate interests, life and health of citizens, environmental conservation, providing national security, regulatory environment. The presence of positive social and economic impact of the introduction of deregulation policy in different branches of economy based on international statistics is proved. By comparing the values of some indicators of regulatory policy it is defined, that in developed countries the level of regulatory burden on business is significantly lower than in low-and middle-income countries. The recent trends in the development of the regulatory environment are analyzed. The significant improvement profile of Ukraine indicators for ease of business, especially in areas such as construction permits, registering property and credit, in 2013 is noted. The basic principles of operation of domestic licensing and technical regulation of business are determined, their main disadvantages compared with developed countries are highlighted and the problems of their overcoming in the context of regulatory reform are summarized. In order to create in Ukraine institutional environment, favorable for business and safe for the consumer, the feasibility of application of the SMART-principles system is proved. It provides that the deregulation policy should be streamlined, meaningful, adaptable, relevant, transparent.

Key words: government regulation of the economy, deregulation policy, licensing, technical regulation, regulatory reform, SMART- principles of deregulation policy.

УДК 331.53:338.124.4

Татомир І. Л.

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

ПРОБЛЕМИ КОНВЕРТОВАНІСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМИ ОСВІТИ В ЕКОНОМІЧНИЙ ТА СОЦІАЛЬНИЙ КАПІТАЛ

У статті визначено проблеми, які перешкоджають конвертації національної системи освіти в економічний та соціальний капітал. Обґрунтовано причини низької економічної та соціальної віддачі від отриманої освіти.

Ключові слова: конвертованість системи освіти, економічний та соціальний капітал, конвертованість дипломів про вищу освіту.

Постановка проблеми. Отримання фахової підготовки дозволяє людині нагромадити капітал своєї особистості, працевлаштуватися, надає можливість реалізувати себе, розширити систему ціннісних пріоритетів від суцього економічної спрямованості до соціальної. Значну впевненість у цьому надає вища освіта, яка останнім часом є об'єктом дискусій з приводу забезпечення її конвертованості в економічний та соціальний капітал.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Освіта, будучи важливою складовою соціально-економічного розвитку особистості, виступає об'єктом активних досліджень вчених-економістів. Серед праць закордонних вчених слід виділити роботи Д. Уілера, Ф. Махлупа, Б. Вейсброда, Т. Шульца та ін., які відстоюють ідею, про те, що набуті в результаті навчання знання та професійні навички, підвищують не лише дохід особи, а й у цілому визначають її статус, впливають на територіальну та виробничу мобільність, стійкість зайнятості, економічний і культурний рівні

її родини. Не можна залишити поза увагою й напруження українських економістів, а саме: А. Гальчинського, В. Геєця, В. Семеновенка, Л. Лісогор, І. Петрової та ін.

Невирішені частини проблеми. Незважаючи на значні результати наукових досліджень, недослідженим залишається процес нагромадження економічного та соціального капіталу від отриманої освіти.

Виклад основного матеріалу. Важливість підвищення ефективності функціонування освітньої системи зумовлюється не тільки безпосередньою цінністю її для людини, але й тим фактом, що ці видатки є інвестиціями з наступною віддачею. У даному випадку мова йде про економічний аспект ефективності: віддачі від витрат на освіту. Ці віддачі можуть приймати форму індивідуального або суспільного доходу. Приватні віддачі ідуть протягом життя студента або учня разом із підвищенням його продуктивності праці, і оскільки базова освіта відкриває шлях широкому залучен-

ню людей в процес виробництва, то в результаті заробітна плата сприяє скороченню нерівності і збільшенню середнього класу. Для суспільства віддача від витрат на освіту проявляється у підвищенні продуктивності праці, зростанні сукупних макроекономічних показників: ВВП, ВВП, національного доходу тощо. Проте роль освіти у суспільному розвитку не можна зводити тільки до впливу її на економічне зростання [4].

Поряд із завданнями економічного характеру освіта виконує й інші не менш важливі соціальні ролі. Мова йде про підвищення соціально-культурного рівня населення, підвищення якості функціонування соціальних інститутів, формування особистості через самовираження і самоствердження, задоволення від обраної професії (її престижність) та ін.

Відштовхуючись від означеного під конвертованістю системи освіти пропонуємо розуміти готовність її до забезпечення соціальної адаптації особистості та економічної віддачі, на підставі аналізу і прогнозу про кількість та кваліфікацію необхідних економіці працівників, наявність у ній гнучкої системи визначення кваліфікації, а також можливість забезпечення належного зв'язку вузів із потенційними роботодавцями для своїх випускників, які могли б успішно конкурувати на ринку праці, тому, що не завжди дипломований спеціаліст може працевлаштуватися за обраною спеціальністю, отримувати гарантований рівень доходу та належним чином позиціонувати себе як першокласного фахівця.

Причини низької економічної та соціальної віддачі від отриманої освіти є наступними:

- по-перше, професійна підготовка фахівця у певній галузі професійної діяльності не завжди відповідає потребам та вимогам роботодавців;

- по-друге, невідповідність державного замовлення обсягові та спеціальностям, затребуваним на ринку праці, в результаті чого спостерігається перенасиченість одними та «кадровий голод» на інші;

- по-третє, володіння дипломом про вищу освіту чи університетським ступенем є слабким індикатором оцінки зростання продуктивності;

- по-четверте, працевлаштування не за обраною спеціальністю, в окремих випадках у сфері близькій до фаху;

- по-п'яте, наявність диплому про закінчення того чи іншого вузу не є показником якості знань та затребуваності випускника на ринку праці;

- по-шосте, в Україні не завжди спрацьовує принцип про те, що «вища освіта повинна забезпечувати вищий рівень доходу».

По кожному із цих параметрів пройдемося більш детально.

Найважливішою умовою реалізації стратегічних пріоритетів переходу української економіки на інноваційний шлях розвитку є нагромадження та ефективне використання людського капіталу високої якості, який є джерелом майбутніх заробітків, поліпшення рівня життя, росту добробуту на основі накопиченого запасу знань та навичок.

Дане твердження є аксіомою, дієвістю якої ми неодноразово спостерігали з досвіду розвинених держав. Доречним є приклад країн Південно-Східної Азії. Їх злет в індексі людського розвитку ООН дав змогу здійснити прорив у сферу високих технологій. Там кожен вкладений в освіту долар обернувся десятками доларів ВВП. Слідами «тигрів» ідуть Індія і Китай. Сьогодні розвинуті країни щороку 10-12% ВВП вкладають в освіту.

Результати вже можемо побачити у наших сусідів. Розвиток інвестиційної привабливості країн Балтії, Польщі, Чехії експерти пов'язують із здатністю їх середньої і вищої школи динамічно реагувати на соціальні та економічні зміни. В Україні має місце дещо інша ситуація. Мова йде про доволі низьку, у більшості випадків, якість освітніх послуг, яка фіксується на фоні одних із найбільших у світі відносних суспільних витрат на освіту (7,5-7,6% валового національного продукту). У 20-й ювілейній Доповіді з людського розвитку Програми розвитку ООН (2010 р.) зазначається, що в Україні лише 38% населення задоволено освітньою системою і школами. Натомість аналогічний відсоток помітно вищий в усіх країнах-сусідах України, не кажучи вже про розвинуті країни, наприклад, «Велику сімку» (рис. 1) [3, с. 6].

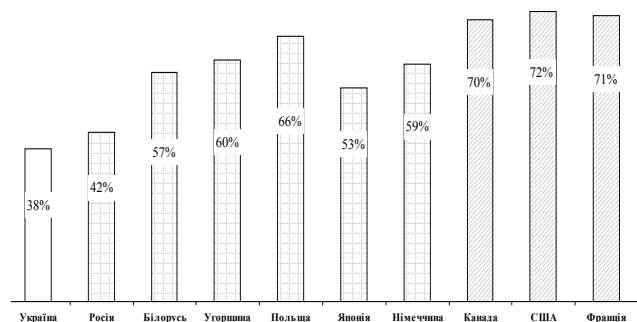

Рис. 1. Задоволеність освітньою системою в Україні та інших державах

Цілком логічно постає питання щодо ефективності бюджетних асигнувань у розвиток освітньої галузі. Тим більше, що, за даними багатьох аналітичних та інформаційних агентств, українське суспільство, по суті, вичерпало можливості подальшого збільшення відносного інвестування в освіту.

Не менш вагомою проблема якості української освіти є і для тих, хто у розвиток освітньої сфери вкладає приватні кошти, сплачуючи за навчання в університетах, школах, дитячих дошкільних і професійно-технічних навчальних закладах. Так, за даними Держстату, кількість студентів, які навчаються у ВНЗ держави I-II рівнів акредитації за кошти фізичних осіб на початок 2011/2012 н.р., становила 148 308 осіб, а III-IV – 1 150 152 осіб [5, с. 99]. Зрозуміло, що для цієї категорії представників громадянського суспільства поняття якісної освіти набуває особливого значення.

За даними дослідження Фонду «Демократичні ініціативи» ім. І. Кучеріва, 70,5% респондентів оцінюють якість вищої освіти в Україні як низьку та середню. Результати соціологічного опитування, проведеного Інститутом економіки та прогнозування НАН України, свідчать: понад 70% майбутніх фахівців в університетах опановують певну сукупність знань, можуть їх шаблонно застосовувати, але не здатні вирішувати незнайомі для них завдання; 20% випускників українських вишів дуже погано орієнтуються в обраних професіях через власну недбалість і небажання вчитися; 10% – це випускники, які добре оволоділи методом самонавчання і самовдосконалення [7].

Низька якість української освіти стає предметом серйозного занепокоєння вітчизняних роботодавців. У 2012 році за індексом глобальної конкурентоспроможності Україна посіла 73 місце серед 144 країн світу, перемістившись із 82 місця, яке

посідала у 2011 році [2]. Маючи відносно високі показники охоплення середньою (49-е місце) і вищою (10-е місце) освітою, Україна систематично втрачає позиції в оцінках якості освіти. Передусім це стосується загальної оцінки якості системи освіти (70-е місце, втрата 30 місць за 4 роки), а також якості бізнес-освіти (117-е місце). Це пояснюється двома головними причинами: по-перше, бізнес не задоволений якістю отриманих в освітніх установах знань і навичок співробітників; по-друге, система освіти готує фахівців не тих спеціальностей, яких потребує бізнес.

Лише половина випускників українських університетів де-факто затребувана роботодавцями. У 2011 році 17274 випускників ВНЗ здобули освіту за напрямками підготовки «економіка та підприємництво», 14389 – «педагогічна освіта», 8939 – «право», 6976 – «медицина», найнижчими показниками характеризувалися такі напрями підготовки як «механіка», «лісозаготівля та деревообробка», а також «зварювання» та «видавничо-поліграфічна справа» [5, с. 101]. Ці робітничі професії не є дуже привабливими та популярними серед молоді через невисокий рівень заробітної плати, постійні затримки у її виплаті, важкі умови праці, що стають причиною не тільки звільнення працівників, а й неможливості заповнення вакансій у майбутньому.

Не виключено, що українська система освіти уже впритул наблизилася до межі, за якої, як це пророкує теорія фільтра, може початися невпинна «гонитва» за дипломами. У перспективі це загрожує виникненням глибоких структурних дисбалансів на ринку праці. З одного боку, недостача працівників з низькою освітньою підготовкою призведе до різкого підвищення їхньої заробітної плати, або до лібералізації міграційного законодавства і допуску на український ринок праці значних мас мігрантів. З іншого боку, поступова девальвація вузівських дипломів призведе до того, що працівникам з вищою освітою доведеться у великих масштабах переміститися на робочі місця, що не вимагають високої кваліфікації і які до цього займали працівники з набагато нижчою формальною підготовкою.

Перенагромадження «капіталу освіти» та його надлишкова пропозиція стають причиною відносно низької віддачі людського капіталу. Саме тому вважаємо, що рівень конвертованості національної системи освіти повинен визначатися не кількістю підготовлених вузами випускників, а фактичними обсягами їх працевлаштування за умов високої якості підготовки та затребуваності на ринку праці.

Так, частка непрацевлаштованих випускників вишів у 2012 році в Україні становила понад 17%. Частка молодих людей, які не працюють і не вчаться становить майже 19%. У 2012 році на обліку у державній службі зайнятості перебувало 31697 випускників вузів (для порівняння: у 2011 році їх було 55603). Оскільки молоді люди взагалі-то неохоче стають на облік як безробітні,

рятуючись підробітками і вважаючи себе «самозайнятими», це досить велика цифра [8].

Мають місце дві ключові проблеми. З одного боку, роботодавці шукають досвідчених працівників, а досвіду роботи у молоді, яка щойно завершила навчання, ще немає. Отже, постає проблема першого робочого місця. З іншого боку, на ринку праці існує значний дисбаланс між попитом та пропозицією робочої сили: випуск навчальними закладами фахівців з вищою освітою більше ніж удвічі перевищує випуск робітничих кадрів. Станом на грудень 2011 року в середньому по Україні на 1 посаду економіста претендувало 40 фахівців, на посаду бухгалтера – 21, юриста – 20. Водночас потреба в лікарях становила 3 особи на місце, в електрозварниках на автоматичних та напівавтоматичних машинах та фрезерувальниках – 2 особи на місце.

Така перенасиченість кандидатів на одне вакантне місце веде до збільшення числа працевлаштованих випускників не за фахом. Так, за даними опитування рекрутингової компанії HeadHunter, проведене у 2012 р., 37,4% респондентів працевлаштувалися не за спеціальністю, 25,7% – у сфері, близькій до здобутого фаху, і лише 36,6% – безпосередньо за ним [1].

Розглянемо, який же рівень доходу отримують молоді дипломовані спеціалісти без належного досвіду роботи, для цього скористаємось даними табл. 1. Понад 55% працівників за означеними в таблиці спеціальностями молоді люди у віці від 23 до 29 років, 60% з них мають диплом спеціаліста. Mojazarplata.com.ua дізналася, яку зарплату (на рік) отримують в Україні молоді фахівці без досвіду роботи, і порівняла її з зарплатами випускників в Росії, Білорусі та Казахстані (табл. 1) [6].

Для порівняння, середня річна заробітна плата випускників в європейських державах (за даними на березень 2011 року) становить:

- 50 692 доларів США – Іспанія;
- 58 696 доларів США – Бельгія;
- 60 000 доларів США – Франція;
- 64 032 доларів США – Великобританія;
- 78 706 доларів США – Німеччина;
- 91 433 доларів США – Сполучені Штати Америки.

Найбільша різниця у зарплатах в Україні між дипломованими і недипломованими фахівцями – у сфері обслуговування, на другому місці – промисловість, на третьому – соціальний сектор (медицина, освіта). Сама ж низька віддача в сільському господарстві.

Високий соціальний статус студента, який має кожен, хто навчається, отриманий диплом не лише не підвищує, а, навпаки, понижує його – до статусу безробітного. З одного боку, це соціальна проблема, тобто держава має мотивувати здобуття якісної й доступної освіти, потрібної для суспільства, з іншого, – це проблема обов'язку та відповідальності особи за здобування освіти та самореалізація.

Таблиця 1

Річні зарплати випускників в Україні та країнах СНД за різними спеціальностями без урахування бонусів та інших преміальних і соціальних виплат, у доларах США

	Спеціальність	Україна		Росія		Білорусь		Казахстан	
		чол	жін	чол	жін	чол	жін	чол	жін
1.	Менеджер з продажу	5993	5373	8 832	8 288	2 606	2 503	7 172	5 082
2.	Інженер іншої спеціальності	4890	4457	6 777	6 349	2 359	2 051	8 009	6 816
3.	Банківський службовець	4838	3525	11 192	10 837	2 726	2 355	6 904	6 768

Така тенденція доволі часто веде до того, що молодь починає активний пошук роботи за кордоном, де стикається з наступними труднощами. Доволі гострою як для більшості держав світу, так і для української практики є проблема *конвертованості дипломів про вищу освіту*. Участь українських вузів в Болонському процесі дає нашому студенту можливість зробити свій диплом конвертованим і зрозумілим для західних викладачів і для зарубіжних роботодавців. Отримує диплом міжнародного зразка наші молоді спеціалісти не завжди можуть розраховувати на перспективу працевлаштування за кордоном. Адаже для того, щоб документи про кваліфікацію спеціаліста котировалися у тій чи іншій країні, необхідна наявність відповідних угод на державному рівні. На сьогодні такі домовленості Україна має лише з деякими країнами СНГ – Азербайджаном, Білорусією, Вірменією, Казахстаном, Узбекистаном, Росією, а також з Естонією, Болгарією, Китаєм, Румунією, Словаччиною та Угорщиною. Для працевлаштування на їх теренах не потрібно жодних інших підтверджень

про визнання українських дипломів, немає потреби складати додаткові іспити на профпридатність, достатньо лише надати документ. Але для того, щоб визнати наш диплом і зробити кар'єру в Європі чи інших країнах світу, необхідно пройти процес нострифікації.

Висновки та перспективи подальших наукових досліджень. Отже, як бачимо, акцентування уваги на питанні конвертованості національної освітньої системи є своєчасним та актуальним. Відсутність в Україні чіткої кореляції між рівнем освіти та рівнем доходів дипломованих фахівців накладає відбиток на мотивацію студентів при здобутті вищої освіти. Диплом, на жаль, розглядається не як свідчення справжньої професійної кваліфікації, а лише як формальне підтвердження рівня освіти, що нівелює можливість отримання гарантованого доходу та забезпечення відповідного рівня добробуту. Подальші наукові дослідження слід пов'язати з визначенням та обґрунтуванням додаткових критеріїв соціальної та економічної ефективності освіти і розробкою методики їх розрахунку.

Список літератури:

1. Грищенко Г. Щонайменше 40% випускників українських вишів працюють не за фахом [Електронний ресурс] / Г. Грищенко // Газета «Дзеркало тижня». – 2012. – Від 31 серпня. – Режим доступу : <http://tyzhden.ua/News/59003>.
2. Звіт про конкурентоспроможність регіонів України 2012. Наустріч економічному зростанню та процвітання. – Фонд «ефективне управління», 2012. – 208 с.
3. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні / Нац. акад. пед. наук країни; за заг. ред. В. Г. Кременя. – К. : Пед. думка, 2011. – С. 6.
4. Освіта як предмет економічного дослідження [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://bibl.com.ua/ekonomika/45/index.html?page=14>.
5. Основні показники діяльності вищих навчальних закладів України на початок 2011/12 навчального року: Статистичний бюлетень. – К. : Державна служба статистики України, 2012. – 219 с.
6. Робота випускників в Україні оплачується в два рази менше, ніж у Росії та Казахстані [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mojazarplata.com.ua>.
7. Шинкарук В. Шлях до якісної вищої освіти [Електронний ресурс] / В. Шинкарук // Газета: Дзеркало тижня. Україна. – 2013. – № 7 від 22 лютого. – Режим доступу : <http://gazeta.dt.ua/EDUCATION/shlyah-do-yakisnoyi-vischoyi-osviti.html>.
8. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ukrstat.gov.ua.

Татомыр И. Л.

Дрогобычский государственный педагогический университет имени Ивана Франко

ПРОБЛЕМЫ КОНВЕРТИРОВАННОСТИ НАЦИОНАЛЬНОЙ СИСТЕМЫ ОБРАЗОВАНИЯ В ЭКОНОМИЧЕСКИЙ И СОЦИАЛЬНЫЙ КАПИТАЛ

Резюме

В статье определены проблемы, которые препятствуют конвертации национальной системы образования в экономический и социальный капитал. Обоснованы причины низкой экономической и социальной отдачи от полученного образования.

Ключевые слова: конвертированность системы образования, экономический и социальный капитал, конвертированность дипломов, о высшем образовании.

Tatomur I. L.

Drohobych Pedagogical University named after Ivan Franko

PROBLEMS OF CONVERTIBILITY OF NATIONAL SYSTEM OF EDUCATION ARE IN ECONOMIC AND SOCIAL CAPITAL

Summary

In the article certainly problems which hinder converting national system of education in an economic and social capital. Grounded reasons of low economic and social return from trimanoy education.

Key words: convertibility of the system of education, economic and social capital, convertibility of diplomas, is about higher education.